

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

КУРСОВА РОБОТА

з мовознавства

на тему: **Засоби вираження майбутності в сучасних
англійській і українській мовах**

Студентки 3 курсу групи Мла 05-20
Напряму підготовки 035 “Філологія”
Спеціальності Германські мови та
літератури (переклад включно),
перша – англійська

Базан К.С.

Керівник Березенко В.М., кандидат
філологічних наук, доцент

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ЄКТС _____

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of Germanic and Finno-Ugric Philology

COURSE PAPER

**Ways of Expressing Futurity in the Modern English and
Ukrainian Languages**

BAZAN KATERYNA

Group MLa 05-20

Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser

Assoc. Prof. **VICTORIA BEREZENKO**

PhD (Linguistics)

Kyiv 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНОСТІ ТА МОВНИХ ЗАСОБІВ ЇЇ ВИРАЖЕННЯ	
1.1. Дискурсивні ознаки речення.....	8
1.2. Дейктичні маркери відображення ситуації об’єктивної дійсності (місце, час, особи).....	9
1.3. Час як об’єктивна та мовна категорії.....	11
1.4. Майбутність як різновид часового простору у реченні.....	13
1.5. Мовні засоби позначення майбутності.....	14
Висновки до Розділу 1	16
РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ, ЇЇ ОЗНАКИ	
2.1. Дієслова та їх роль у позначення майбутності в англійській мові, їх формальні відмінності.....	17
2.1.1. Часові форми на позначення майбутності.....	18
2.1.2. Узгодження часів при передачі майбутньої дій з позиції минулого.....	22
2.1.3. Умовний спосіб у передачі майбутньої дії.....	23
2.2. Модальні слова та вирази та їх значимість у позначенні майбутності в англійській мові.....	26
2.3. Прислівники часу та їх вживання для репрезентації майбутньої дії в англійській мові.....	28
Висновки до Розділу 2	28
РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ, ЇЇ ОЗНАКИ	
3.1. Дієслова та їх роль у позначення майбутності в українській мові, їх формальні відмінності.....	30
3.2. Модальні слова та вирази та їх значимість у позначенні майбутності.....	31

3.3. Прислівники часу та їх вживання для репрезентації майбутньої дії в українській мові.....	33
Висновки до Розділу 3.....	34
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	36
РЕЗЮМЕ.....	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39
СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42

ВСТУП

Дана курсова робота спрямована на визначення засобів вираження майбутності у сучасних англійській та українській мовах. **Мова** - постійно змінюється і реагує на все, що відбувається навколо, тим самим трансформуючись у щось нове і несхоже на інші мови. Здається, що мови дуже різні і віддалені за структурами, але насправді, мають багато подібного.

Порівняльна (або контрастивна) граматики займається питанням необхідності пошуку компенсації структури, флексії, суфіксу чи іншого граматичного елемента, якого не вистачає. **Порівняльна граматики** — це розділ порівняльної лінгвістики, що спрямований на встановлення спільних і дивергентних, а також доміантних і рецесивних ознак граматичної будови порівнюваних мов, а також визначення їх структурних типів за цією ознакою (Гладуш, Павлюк, 2019, с. 3-7).

Важливість цієї роботи полягає в тому, що система часів і метамова, які використовуються в мовах, можуть бути відверто оманливими, і навіть граматики не можуть прийти до консенсусу щодо ярликів теперішнього, минулого та майбутнього часів. Зокрема, можна стверджувати, що майбутній час навіть не існує в англійській мові, на відміну від деяких інших германських мов. В англійській мові немає послідовного й чіткого відмінювання дієслів для майбутнього часу, хоча існує кілька способів вираження майбутнього часу. На відміну від інших слов'янських мов, в українській мові є додатковий спосіб вираження недоконаного виду синтетичного майбутнього часу.

Значимість майбутності обумовлена тим, що мовці хочуть знати, що чекає на них у майбутньому і як сформулювати цей прогноз так, аби точно знати як скоро все відбудеться. **Майбутність** – часова категорія сприйняття реальності, яка характеризується комплексом явищ чи подій, які досі не здійснились, але мають відбутись найближчим часом або пізніше. Будь-яка мова має певні засоби вираження майбутності, але засоби характерні для одної мови, можуть бути відсутніми в іншій.

Актуальність дослідження полягає в тому, що вираження майбутності в тій чи іншій формі змінює значення сказаного, а тому потрібно визначити

різницю у вживанні певного засобу чи форми і того, як це впливає на контекст. Актуальність також зумовлюється необхідністю поглиблення вивчення процесів і засобів вираження майбутнього часу в мові. У роботі розглянуто та вивчено питання майбутності в англійській та українській мовах, проаналізовано засоби, які допомагають у її вираженні. Майбутність як категорія є досить важливою у розумінні правил та критеріїв будь-якої мови. Особливу увагу приділяють формам майбутності які є дуже рідкісними.

Саме тому **метою** дослідження є визначення засобів вираження майбутності в сучасних англійській і українській мовах і виявлення спільних і відмінних рис.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- визначити дискурсивні ознаки речення,
- проаналізувати дейктичні маркери відображення ситуації об'єктивної дійсності,
- розглянути час як об'єктивну і мовну категорію,
- розглянути майбутність як різновид часового простору у реченні,
- виокремити мовні засоби вираження майбутності.

Об'єктом дослідження є поняття майбутності в сучасних англійській і українській мовах.

Предметом дослідження є засоби, що допомагають виражати майбутність в сучасних англійській і українській мовах.

Теоретичне значущість роботи: матеріали курсової будуть корисними для майбутніх наукових робіт, а також для з'ясування засобів вираження майбутності в сучасних англійській і українській мовах.

Практичне значення: результати дослідження можуть слугувати для удосконалення курсів лекцій з лінгвістики, а також для методичних рекомендацій щодо лінгвістичного аналізу тексту; будуть корисними для мовознавчих досліджень.

Методи дослідження, на яких побудована робота: зіставний метод (порівняння двох мов з точки зору опозиції їх подібності-розбіжності),

індуктивний, дедуктивний методи, а також структурно-семантичний (виявлення особливостей будови та семантики мовних явищ).

Структура роботи зумовлена загальною концепцією й завданнями дослідження у формі курсової роботи 3 курсу. Дана робота складається зі Вступу, трьох розділів, Загальних Висновків, Резюме, Списку використаних джерел та Списку ілюстративних джерел.

Вступ надає стисло інформацію щодо теоретичних положень, актуальності та вибору теми, вказує на головну мету, теоретичну значущість та практичну цінність дослідження, а також основні його завдання.

У **першому** розділі вказано теоретичні засади вивчення майбутності та зосереджено увагу на мовних засобах її вираження.

У **другому** розділі окреслено специфіку засобів вираження майбутності у сучасній англійській мові, їх суть та ознаки, а також наведено приклади.

У **третьому** розділі було вказано особливості засобів вираження майбутності у сучасній українській мові, їх суть та ознаки, а також наведено приклади.

Загальні висновки підсумовують дослідження і вказують на найважливіші теоретичні та практичні здобутки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ МАЙБУТНОСТІ ТА МОВНИХ ЗАСОБІВ ЇЇ ВИРАЖЕННЯ

1.1. Дискурсивні ознаки речення

Речення в англійській та українській мовах мають велику кількість типологічно відповідних спільних ознак. **Дискурс** – це мовне вираження соціальної практики, яка упорядкована та систематизована особливим використанням мови, зумовлена певною ментальністю (Антоненко, 2014, с. 1).

З. Харріс перший ввів у науковий обіг поняття дискурсу. Вчений уживав цей термін на позначення методу аналізу висловлення (Harris, 1952, с. 3).

Варто зазначити, що дослідник розглядав дискурс як сукупність речень у певній послідовності, що були сказані або написані в конкретній ситуації мовлення (Стеблінова, 2022, с. 3). Дискурс стає найважливішою категорією міжособистісної комунікації, водночас зростає інтерес і до слів, що утворюють її структуру, – дискурсивних слів чи маркерів.

На перший план виступають, як правило, слова, що належать до службових частин мови. Їх важко перекладати, але вони необхідні для побудови дискурсу. Їх **основна функція** – забезпечення зв'язності тексту.

Отже, **дискурсивні слова** – це певні одиниці, що не тільки забезпечують зв'язність тексту, а й відображають процес взаємодії мовця і слухача, а також позицію мовця. Дискурсивні слова також керують процесом спілкування та виражають певні оцінки, припущення, думки, співвідносять і порівнюють різні висловлювання мовця. Дискурсивні слова пожвавлюють, структурують мовлення, роблять його логічним. Також ці блоки допомагають легше сприймати, розуміти і запам'ятовувати текст.

У реченні дискурсивні **функції** можуть виконувати як власне дискурсивні одиниці (вступні і модальні слова і звороти), так і сполучники, частки, окремі словосполучення, включені в структуру речення, і навіть цілі речення (Верби́ненко, 2016, с. 2). Основними **ознаками** виділення дискурсивних слів є незмінність, поліфункціональність, багатокатегорійність, факультативність, релятивізація. Критерії відбору дискурсивних слів стосуються галузі науки про

дискурс, лінгвістичної прагматики, комунікативної лінгвістики і навіть традиційної лінгвістики.

Таким чином, семантико-прагматична структура дискурсивних слів розкривається лише через набір функцій, у вживанні. Вони забезпечують зв'язність тексту, вносять особистісний елемент у потік дискурсу.

1.2. Дейктичні маркери відображення ситуації об'єктивної дійсності (місце, час, особи)

Дейксис – універсальна властивість мови. Дейксис потрібен для актуалізації компонентів мовленнєвої ситуації та денотативного змісту висловлювання. До сфери дейксису входять вказівки на: учасників мовленнєвої дії, ступінь віддаленості об'єкта висловлювання, часову та просторову локалізацію певного факту (Білецька, 2017, с. 23).

Основою категорії дейксису вважається суб'єктність, або так званий **особовий дейксис**, який виражається у вживанні власне дейктичних елементів, значенню яких притаманна вказівка на особу чи предмет. **Основними представниками** цієї групи є особові та присвійні займенники, які зазвичай вживаються в основній частині інформаційного блоку. Займенниковий характер займенників здавна був основою для розвитку різних лінгвістичних теорій, а займенники, виділені давньогрецькими граматами в окремий клас слів, привертають особливу увагу дослідників саме зараз. Вивчення функціональних особливостей комунікативних мовних одиниць, серед яких головна роль належить займенникам, без яких важко уявити мовленнєвий акт, знову змусило лінгвістів звернутися до цього класу слів з іншої позиції, а саме комунікативної лінгвістики. Серед усіх займенників виділяється підгрупа, яка виражає вказівку на певну мовленнєву дію (до її учасників чи до самого висловлювання).

Як правило, дейктичні займенники є дефінітивними, тобто виражають припущення про наявність та одиничність об'єкта в спільному полі зору мовця та слухача, а отже, співвідносяться з певним референтом, який індивідуалізується в межах рамки цього мовленнєвого акту. Особові займенники, що виконують дейктичну функцію, є складним мовним явищем,

яке відображає прагматичні, комунікативні та граматичні аспекти функціонування мови. **Дейктична функція** базується на дискурсивному контексті й є обов'язковою для особових займенників першої та другої особи, а також може бути властива особовим займенникам третьої особи й не може реалізовуватися іншими частинами мови (Білецька, 2017, с. 90).

Згідно з філософською концепцією буття, усі явища існують у часі і просторі, тому просторово-часове існування предметів має знаходити своє вираження в мовленнєвій діяльності людини. Зв'язок категорій часу і простору пояснюється особливостями пізнавальної діяльності людини, в основі якої лежить чуттєве сприйняття об'єктивної дійсності (Барчук, 2011, с. 11).

Характеристики простору і часу пов'язані з основною позицією мовця безпосередньо під час виступу. Орієнтованість на суб'єкта сприйняття є основою когнітивного змісту індикаторів часу, або **темпорального дейксису**. Слова темпорального дейксису характеризують часовий аспект існування, дії чи випробування впливу об'єктом шляхом співвіднесеного позначення цього моменту стосовно якогось іншого моменту, що характеризує подію і сприймається учасниками спілкування. Дейктичні прислівники часу протиставляються у трьох площинах, позначаючи момент, що співпадає із центром часової координації; момент, що передує центру часової координації, та момент, що йде за центром часової координації (Білецька, 2017, с. 102).

В українській мові існують такі **засоби вираження часу та простору**: словотвірні (префікси, суфікси), лексичні (дієслова, іменники, прислівники, прикметники тощо), граматичні (морфологічні: прийменниково-інфінітивні форми та синтаксичні), синтаксеми з просторовим і часовим значенням, порядок слів, частини речень тощо). Особливістю дослідження засобів вираження часу і простору є те, що розгляд окремих елементів, таких як дієслова, іменники, прислівники тощо, з відповідною семантикою не дає повної картини, оскільки мова відображає реальний світ не окремими елементами, а всією мовною дійсністю. Відповідно, ми можемо повноцінно розглянути ці засоби та їхні властивості лише в тому реченні, де вони взаємодіють і доповнюють семантику один одного (Бачишина, 2016, с. 23).

Кожен конкретний текст має своє відведене місце. Просторове значення передають префікси, які зазвичай співвідносяться з певними прийменниками, що мають близьке значення: *увійти в хату, перестрибнути паркан*. Просторове значення також можуть передаватись суфіксами, якщо вони мають локативну семантику, наприклад, суфікси *-ець-, -ок-, -як-*, якими називають людей за місцем їх проживання: *українець, турок, поляк* (Зубков, 2004, с. 149).

Закінчення відмінкових форм іменників, також передають часово-просторові відношення. Вони часто поєднуються з прийменниками (Бачишина, 2016, с. 44).

Прийменники являють собою систему дейктичних засобів об'єктивної вказівки. Їх семантика відображає, незалежно від суб'єкта мовлення, просторові та часові аспекти зв'язку подій, предметів, осіб, зумовлених реальною дійсністю. Таке широке розуміння просторового дейксису передбачає визнання всіх прийменників дейктичними маркерами та заперечення можливості номінації просторових відношень. Дейктичні прийменники вказують на орієнтацію предмета чи людини в просторі. Тому існує певна транспозиція значення деяких класів дейктичних елементів, які поєднують дві функції: первинну (локативну), тобто функцію вказівки на місце користувача, а також розташування тексту у віртуальному просторі (Білецька, 2017, с. 110). Прикладом **просторового дейксису** можна вважати такі прийменники, як *у, на, біля, поперек*, оскільки кожен із них передає інформацію про розташування того чи іншого предмета відносно один одного.

1.3. Час як об'єктивна та мовна категорія

Мовна категорія в широкому розумінні – це група елементів мови, що мають спільні ознаки. Мовна категорія у вузькому розумінні – це знак (параметр), який розбиває велику сукупність однорідних мовних одиниць на обмежену кількість непересічних. Сучасні лінгвісти в світлі антропоцентризму й експансіонізму аналізують співвідношення онтологічного (реального) часу, об'єктивного (уявлення) і мовного часу (темпоральності). **Час** традиційно сприймається як об'єктивна і суб'єктивна концептуальна категорія. Це

протиставлення, що відображає людське, суб'єктивне сприйняття дійсності (Барчук, 2011, с. 13).

У реальному світі час не існує як предмет, пізнання якого доступне нашим органам чуття (дотик, слух, нюх тощо). Ця категорія, порівняно із простором, більш абстрактна. Система часу базується на певних **опозиційних парах**: минуле / теперішнє / майбутнє, одночасність / різний час тощо (Бачишина, 2016, с. 16).

М. Гаспельман на матеріалі 53 мов виокремив основну часову опозицію: одночасність / послідовність (останню він поділяє на на антецедент і послідовність), а також на міру часу та відстані. Він також виділяє наступні часові контрасти: минуле / теперішнє / майбутнє, початок / кінець, послідовність / наступність, одночасність / різний час, постійне / тимчасове (Haspelman, 1997, с. 48).

В. Барчук, досліджуючи темпоральність, виділяє такі компоненти її структури: інтервал (початок / тривалість / кінець дії), час (давнє минуле / минуле / теперішнє / майбутнє) і таксис (маркована / немаркована послідовність, антецедент / наступність) (Барчук, 2011, с. 18).

Час в найзагальнішому розумінні є денотатом, що відображений через різні види темпоральної семантики. Час є формою буття матерії, яка виражена триванням і послідовністю. Час як універсальне поняття, фіксує побутовий, фізичний, історичний, космічний, генеалогічний, міфологічний і так далі відлік часу, зрозумілий будь-якій людині незалежно від її національності, тоді як граматичний концепт час – розбіжності в аналізі граматичної природи категорії часу різних мов, які стають більш очевидними при зіставленні мовного вираження природного часу за допомогою дієслівних форм, або так званих часів (Гошилик, 2010, с. 11).

Усвідомлення людиною навколишнього світу і себе у цьому світі шляхом пізнавальної діяльності відбувалося на початковому етапі раціонально-примітивним способом, тобто за допомогою органів чуття.

У граматичній системі утворився певний вакуум, пов'язаний з різним трактуванням граматичного відображення об'єктивного часу: виявляється, що

єдина онтологічна ознака дійсності – час – отримує частковий вияв у системі граматичних форм у категорія морфологічного часу, а інші дієслівні форми не виражають цього значення; інші (імовірні) значення цієї ознаки не класифікуються і відображаються розмитим поняттям темпоральності, яке все ще трактується через морфологічний час (Барчук, 2011, с. 15).

Порівнявши мовні системи англійської та української мови, можна дійти висновку, що розгляд всіх можливих підрозділів часу і всіх часових форм засвідчив унікальну самобутню структуру мовної системи граматичного концепту час (Баранова, 2011, с. 9). Якщо морфологічну категорію часу розглядати як дійктивно спрямовану, топічно інтерпретовану, то вказуємо на орієнтацію на момент мовлення як абстраговану позицію мовця. Поєднання ознак референтної позиції морфологічного часу зумовлене, очевидно, спробою знайти єдину референтну позицію для всіх засобів вираження темпоральності. Однак, на нашу думку, це завдання нереальне, бо серед темпоральних значень є абсолютні (інтервал) чи орієнтовані на реальну (ситуативно формалізовану) позицію відліку (таксис).

1.4. Майбутність як різновид часового простору у реченні

Мовознавча наука тепер виходить за рамки власне мови та активно досліджує її взаємодію із позалінгвальною дійсністю, зокрема й з такими елементами об'єктивного світу, як **час і простір** (Бачишина, 2014, с. 1).

Майбутність можна розуміти як тип часового простору, що стосується подій і можливостей, які існують у майбутньому. Це стосується тимчасової сфери, яка виходить за межі теперішнього моменту та охоплює всі потенційні результати та можливості, які можуть виникнути в найближчі дні, тижні, місяці чи навіть роки.

Майбутність – це поняття, яке тісно пов'язане з ідеєю часу та часто використовується у філософських і наукових дискусіях про природу існування, причинність і спрямованість часу (Бойд, 2021, с. 1). Прагнення прогнозувати те, що станеться є однією з головних функцій людської свідомості. Ще Платон запримітив, що людина завше жадає проникнути очима розуму в майбутнє

(Горбатенко, 2004, с.1). У деяких контекстах майбутність може означати дослідження майбутніх тенденцій і розробок, наприклад, у сферах футурології та футуризму. Майбутність, як тип часового простору, дозволяє нам уявляти та передбачати майбутнє, складати плани та приймати рішення на основі того, що, на нашу думку, може статися.

1.5. Мовні засоби позначення майбутності

В англійській мові специфікація часу здійснюється за допомогою морфем у дієсловному часі. Хоча не всі природні мови виражають часову залежність змісту речення таким чином. Деякі просто вживають прислівники без конкретної морфемної позначки на дієслові або в дієсловній фразі, щоб вказати час. Деякі покладаються на контекст, щоб визначити часову залежність події, вираженої реченням. В англійській мові, як і в багатьох інших мовах, ця часова залежність граматикується і реалізується в наборі морфем, які складають часову систему (Hornstein, 1990, с. 8).

Англійською мовою речення «*It is cold tomorrow*» із теперішнім часом з часткою *is* звучить дивно: природніше сказати «*It will be cold tomorrow*» або «*It is going to be cold tomorrow*», використовуючи майбутню форма часу. З іншого боку, у деяких мовах використання теперішнього часу з передачею майбутнього без подальших змін цілком можливе. Таким чином, теперішній час можна використовувати однаково добре для теперішнього та майбутнього у деяких мовах, на відміну від англійської, де часто буває, що під час розмови потрібно використовувати допоміжні конструкції, такі як *shall/will*+дієслово та *be going to*+дієслово. майбутнього. У багатьох мовах, де посилення на майбутній час граматикується, використовується певний **флексійний засіб** (WALS, 2014, с. 1).

Порівняно рідко в мові повністю відсутні будь-які граматичні засоби для позначення майбутнього. Більшість мов мають для цього принаймні один або кілька граматичних засобів. Тому в цьому розділі ми вирішили відобразити лише флективно позначені майбутні часи, флективне маркування є відносно чітким критерієм. Флексійні знаки частіше носять обов'язковий характер і в

цілому мають ширший спектр використання. Наприклад, вони регулярно з'являються в часових і підрядних реченнях, де периферичні засоби позначення майбутнього є відносно рідкісними. Вони також систематично з'являються в реченнях, які виражають **чіткі прогнози щодо майбутнього**, тоді як менш граматичні конструкції часто переважно використовуються в розмові про плани та наміри – факт, який можна пояснити з діахронічних джерел майбутніх часів, які були досить добре вивчені (Bybee, 1994, с. 243-280).

У більшості випадків флексійні майбутні часи походять від периферичних конструкцій (з використанням допоміжних дієслів або часток), які, у свою чергу, походять від конструкцій, що виражають такі поняття, як обов'язок («*must*»), воля/намір («*want*») і рух («*go i come*») (WALS, 2014, с. 1).

Однак майбутній час може розвинутися з попереднього неминулого або недоконаного виду як непрямий ефект, наприклад, функціонального розширення попереднього прогресивного – **майбутні вживання** – це те, що залишилося від старої категорії після цього розширення. **Модальні обертони**, які, як правило, поєднуються з майбутніми, спонукали багатьох лінгвістів поставити під сумнів їхній статус часів. З діахронічної точки зору можна відзначити, що одним із результатів прогресуючої граматикизації майбутніх є те, що часовий компонент їх семантики стає більш домінуючим порівняно з модальним компонентом (Lyons, 1968, с. 306-311).

Багато граматик включають засоби граматичного позначення майбутнього під назвою «**irreal(is)**», особливо коли діапазон їх використання включає заперечені речення, контрфактичні умовні способи, імперативи тощо (Bybee, 1994, с. 240). Ми дотримуємося точки зору, що розподіл категорій *irrealis* надто різниться між мовами, щоб їх можна було визнати життєздатним міжмовним типом; такі категорії тут зараховуються як флексивні майбутні часи, якщо вони виражені флексивно та охоплюють діапазон використання такий, як інші майбутні часи.

Висновки до Розділу 1

Майбутність тісно пов'язана з **ідеєю часу**, а також пояснює його природу існування, причинність і спрямованість. Час виражає зовнішню темпоральність і використовується для її позначення на часовій осі з позиції мовця.

Існує безліч засобів вираження майбутності і рідко трапляється таке, що в мові відсутні граматичні засоби придатні для цього. Більшість мов мають принаймні один або кілька граматичних засобів.

В англійській мові, як і в багатьох інших мовах, специфікація часу здійснюється в основному за допомогою форм дієслів. Є мови, в яких на час можуть вказувати здебільшого прислівники. Деякі покладаються на контекст, щоб визначити часову залежність події, вираженої реченням.

За допомогою **дейксису**, що вказує на учасників мовленнєвого акту, на часову й просторову локалізацію певного факту та допоміжних слів, які оживляють, структурують мовлення, роблячи його зв'язнішим, ми можемо визначити майбутній час, передбачити певні події, скласти плани та прийняти рішення на основі того, що, на нашу думку, може статися.

Отже, майбутність як тип часового простору, дозволяє нам прогнозувати те, що може статися, що ґрунтується на бажанні краще зрозуміти явища сьогодення. Адже, для того, щоб з цілковитою впевненістю знати, що буде в майбутньому, необхідно розуміти, що відбувається на даний момент.

РОЗДІЛ 2. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНОСТІ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ, ЇХ ОЗНАКИ

2.1. Дієслова та їх роль у позначення майбутності в англійській мові, їх формальні відмінності

Важливий статус дієслова у вираженні часо-просторових відношень підтверджений тим, що він виступає категорійним засобом, який визначає структуру відповідного значення: часового чи просторового. Дієслово, на відміну від інших засобів, передає такі категорійні значення, як: статичність, динамічність, одночасність, різночасність тощо (Бачишина, 2016, с. 35).

В англійській мові розрізняють чотири групи часових форм дієслова: Indefinite Tenses, Continuous Tenses, Perfect Tenses та Perfect Continuous Tenses. Також є ще форма Future-in-the-Past, що виражає майбутню дію відносно минулого часу. Дієслова в неозначеному часі можуть перекладатися українською, дієсловами доконаного й недоконаного виду (Верба, 1997, с. 7).

У реченні майбутність можна виразити різними способами, залежно від контексту та задуму автора. Одним із поширених способів вираження майбутності в тексті є використання дієслів майбутнього часу, наприклад «*will*» або «*shall*», аби виразити дію, яка ще не відбулася, але очікується, що відбудеться в майбутньому. Інший спосіб вираження майбутності – це використання модальних дієслів, таких як «*may*», «*might*», «*could*» або «*should*». Ці дієслова виражають можливість, невизначеність або зобов'язання, і їх можна використовувати для опису подій, які можуть або не можуть відбутися в майбутньому. Крім того, майбутність можна виразити за допомогою тимчасових прислівників або фраз, таких як «*in the future*», «*someday*» або «*tomorrow*». Ці прислівники або фрази вказують на те, що подія відбудеться в якийсь момент часу після теперішнього моменту (Chalker, 1984, с. 152).

Загалом, **майбутність** – це важливе поняття в тексті, оскільки воно дозволяє авторам передавати інформацію про події та дії, які ще не відбулися, але можуть бути очікуваними чи передбачуваними в майбутньому.

2.1.1. Часові форми на позначення майбутності. Будь-який вид майбутнього часу завжди буде стосуватися часу «пізніше, ніж зараз», але він також може виражати ставлення до майбутньої події (Бойд, 2021, с. 2).

Всі з нижчезазначених ідей можуть бути виражені різними способами:

- **Передбачення:** *They will be pretty irritated about it* (Salinger, 1951, с. 8),
- **Домовленості:** *I'm not going to tell anybody* (Meyer, 2005, с. 52),
- **Плани та наміри:** *I have to get going now* (Salinger, 1951, с. 14),
- **Розклад:** *I take my water bottle from its perch and have a small sip right at 3 a.m.* (Ralston, 2004, с. 77),
- **Передбачення за теперішніх обставин:** *I think I'm going to like it here just fine* (Cronin, 2010, с. 54),
- **Прагнення:** *I will also give you twenty good swords from my own household guard, to serve with the Watch until the crowds have left* (Martin George, 1996, с. 256),
- **Незавершена дія в майбутньому:** *That wife of mine will give me a son before this time next year, I'll wager* (Martin George, 1996, с. 468),
- **Звичка:** *It's Sunday, but there's always one or two matinees going on Sunday* (Salinger, 1951, с. 100),
- **Забов'язання:** *You are not to touch the television, the stereo, or any of our possessions* (Rowling, 2003, с. 47),
- **Дія, яка от-от станеться:** *We have heard the evidence against you, and are about to reach our verdict* (Rowling, 2000, с. 507).

З прикладів видно, для вираження майбутнього вживаються кілька часів (Верба, 1997, с. 30). Розглянемо їх детальніше.

Простий майбутній час/Simple future tense. Простий майбутній час складається з двох частин: *will/shall* + *bare infinitive*.. Просте майбутнє відноситься до часу пізніше, ніж зараз, і виражає факти або певність. У цьому випадку немає «ставлення» (Габінет, 2021, с. 30). Простий майбутній час використовується:

- Щоб передбачити майбутню подію: *We will have the snow soon* (Hemingway, 1929, с. 149),

- Щоб виразити прагнення: *“He will telephone tomorrow night instead,” said the little man* (Rowling, 2003, с. 745),
- Щоб виразити небажання: *Charlie won't call the FBI on your family* (Meyer S., 2005, с. 308),
- Щоб виразити пропозицію: *Shall we go home?* (Maugham, 1925, с. 98),
- Щоб спитати пораду чи отримати вказівки: *Shall I bleed him, my lady?*” (Martin George, 1996, с. 302),
- Щоб виразити наказ: *You will go to her room at five o'clock tomorrow for the first one (detention)* (Rowling, 2003, с. 252),
- Щоб запросити: *Will you and Doug be my getaway car at Billy Blake's tomorrow?* (Calcaterra, 2013, с. 31).

Майбутній тривалий час/Future continuous tense. Майбутній тривалий час складається з двох елементів: простий майбутній час дієслова «бути» + дієприкметник теперішнього часу (основа+закінчення -ing). Майбутній тривалий час відноситься до незавершеної дії або події, яка відбуватиметься пізніше, ніж зараз (Габінет, 2021, с. 32).

Майбутній тривалий час використовується для багатьох різних цілей:

Для проектування себе в майбутнє: *But as I say, I don't go searching for it, and anyway, by the end of the year, I won't be driving around like this anymore* (Ishiguro, 2005, с. 262).

Для передбачення майбутніх подій: *“They will be coming up to take it down.” Pisciotta said impudently* (Puzo, 1984, с. 111).

У питальній формі для того, аби ввічливо спитати інформацію про майбутнє: *“How long will you be staying, Mr. Grimes?” the clerk asked* (Shaw, 1975, с. 71).

Для тривалих подій, які мають статися у майбутньому: *Today's Friday, so you all will be opening gifts tomorrow* (Grisham, 2006, с. 230).

У поєднанні з still, події, які вже відбуваються зараз і які, як ми очікуємо, триватимуть через деякий час у майбутньому: *But even when I die, and that won't be long, I'll still be standing at your shoulder* (Cole, 2006, с. 518).

Майбутній доконаний час/Future perfect tense. Майбутній доконаний час складається з двох елементів: просте майбутнє дієслова "*to have*" (*will have*) + дієприкметник минулого часу основного дієслова. Майбутній доконаний час відноситься до завершеної дії в майбутньому. Коли ми використовуємо цей час, ми проєктуємо себе вперед у майбутнє та дивимось назад на дію, яка буде завершена трохи пізніше, ніж зараз (Габінет, 2021, с. 32). Найчастіше використовується з виразом часу: *Why, at that rate, you will have been here only six weeks* (Austen, 1813, с. 149).

Майбутній доконаний тривалий час/Future perfect continuous tense. Майбутнє доконаний тривалий час складається з двох елементів: майбутнє доконане дієслово «бути» (*will have been*) + дієприкметник теперішнього часу головного дієслова (основа + *ing*). Подібно до майбутнього доконаного часу, ця форма використовується, щоб проєктувати себе вперед у часі та озиратися назад (Габінет, 2021, с. 28, 32). Це відноситься до подій або дій, які наразі не завершені, але будуть завершені в майбутньому: *I will have been thinking of a very different matter, whatever* (Stevenson, 1886, с. 146).

Є також інші способи виразити майбутнє без використання майбутніх конструкцій:

Використання теперішнього тривалого часу для майбутніх домовленостей/Using the present continuous to talk about future arrangements. Present continuous використовується, щоб говорити про заходи, які відбудуться пізніше, ніж зараз (Габінет, 2021, с. 31). Є припущення, що про подію знає більше ніж одна особа, і що певна підготовка вже відбулася: *We're meeting at my dad's store, at ten* (Meyer, 2005, с. 82).

Використання теперішнього часу для заходів за розкладом/Using the simple present to talk about scheduled events. Простий теперішній час використовується для висловлювання про події, які відбуваються пізніше, ніж зараз, коли твердження ґрунтуються на поточних фактах і коли ці факти є чимось фіксованим, наприклад, розкладом, розкладом, календарем (Габінет, 2021, с. 26). Наприклад: *The bakery's delivery guy arrives at the town market just after five in the morning* (Calcaterra, 2013, с. 80).

Використання фрази “going to” для майбутнього/ Using "going" to talk about the future. Коли ми використовуємо фразу, щоб говорити про майбутнє, форма складається з трьох елементів: дієслово, яке потрібно відмінити, щоб відповідати підмету + *going* + інфінітив головного дієслова.

Використання фрази *going to* для посилення на майбутні події свідчить про дуже сильний зв'язок із сьогоднішнім. Час не важливий, він пізніше, ніж зараз, але ставлення таке, що подія залежить від чогось у поточній ситуації, про що ми знаємо. *Going to* в основному використовується для позначення наших планів і намірів або для прогнозування на основі наявних доказів (Габінет, 2021, с. 31). У повсякденному мовленні *going to* часто скорочується до *gonna*, особливо в американській англійській мові, але воно ніколи не пишеться таким чином.

Використання “going” для планів і намірів: *But he never will be because I hate that pinko punk and I'm going to run him out of the movies* (Puzo, 1969, с. 63). Використання “going” для передбачень: *His behaviour is going to be erratic and unpredictable* (Grisham, 2006, с. 67).

Майбутні зобов'язання/Future obligations. Коли ми пишемо про майбутні зобов'язання, ми можемо використовувати формальний шаблон, що складається з двох елементів: дієслово *to be* у теперішньому часі, сполучене відповідно до підмета + інфінітив головного дієслова. У письмовій англійській мові ми можемо використовувати цей шаблон для позначення зобов'язання або вимоги, щоб ми зробили щось пізніше, ніж зараз. Це схоже за значенням на *must*, але є припущення, що щось було організовано або організовано для нас. Зазвичай не використовується в розмовній англійській мові: *You are not to leave your bedroom while we are away* (Rowling, 2003, с. 47).

Найближче майбутнє/The immediate future. Коли ми говоримо про найближче майбутнє, ми можемо використовувати шаблон, що складається з трьох елементів: дієслово "to be", відмінене в теперішньому часі, + *about* + інфінітив головного дієслова (Габінет, 2021, с. 28). Цей шаблон використовується для позначення часу безпосередньо після моменту розмови та

підкреслює, що подія чи дія відбудеться дуже скоро: *All three of them start running toward me, and I feel as though I am about to cry* (Ralston, 2004, с. 319).

Цей шаблон також можна використовувати з простим минулим часом, замість теперішнього часу, щоб позначити дію, яка була неминучою, але була перервана (Pálka, 2015, с. 20). Цей шаблон часто супроводжується реченням, яке вводиться за допомогою *when*: *Wolgast was about to dive in after her when she emerged ten feet away, in water that reached well over her head, smiling with exhilaration* (Cronin, 2010, с. 298). Отже, проаналізувавши часи англійської мови, можна дійти висновку, що дія може збігатися з моментом мовлення, передувати йому або бути запланованою, або передбачуваною після моменту мовлення.

2.1.2. Узгодження часів при передачі майбутньої дій з позиції минулого. Узгодження часів в англійській мові означає систему залежності граматичного часу підрядної частини від часу головної частини складнопідрядного речення. В українській мові правила узгодження часів не працюють так, як в англійській, тому речення з англійської мови перекладаються за нормами української мови, тобто без чіткого дотримання правил узгодження (Верба, 1997, С. 46).

Речення може містити головне речення та одне або кілька підрядних. Підрядне речення - це група слів, що містять підмет і присудок та утворюють частину речення (Thomson, Martinet, 1980, с. 143).

Головним правилом узгодження часів є як вживання дієслова у формі одного з минулих часів в головній частині складнопідрядного речення так і дієслово підрядного речення має стояти у формі минулого часу або ж у *Future in the Past*.

- *He said he was going to write them Monday* (Salinger, 1951, с. 8).
- *Michael smiled and said he would enjoy a morsel of bread and a drop of wine* (Puzo, 1984, с. 11).

Модальні дієслова *can, may, will* при узгодженні, вживаються у своїх формах минулого часу тобто як: *could, might* та *would, must* часто замінюється

на *had to*, а модальні дієслова *could, might, ought to, should, would* не змінюються.

- *She paid the oil man what she could and turned the thermostat down to fifty, to make it last* (Cronin, 2010, с. 19).
- *He thought she might want to eat, but decided to wait* (Cronin, 2010, с. 174).

Варто відзначити таку особливість англійської мови як узгодження часів. Вона полягає в обов'язковій залежності від вживання дієслівних форм підрядного речення від дієслівних форм в головному реченні (Габінет, 2021, с. 33). Коли дія в майбутньому в підрядному реченні відбувається після дії в головній частині, то в підрядній частині використовується один з часів **Future-in- the-Past** в залежності від характеру дії:

- *She wondered what she would do* (Cronin, 2010, с. 14).
- *She didn't know what a convent would look like but it turned out to be just a house* (Cronin, 2010, с. 27).

Якщо в складнопідрядному реченні у головній частині вживається якийсь з теперішніх або майбутніх часів, тоді в **підрядній частині** дієслово може бути в будь-якому часі, а часові форми можуть бути не узгоджені:

- *Well, I am glad we will get this key worked out before the rain* (Hemingway, 1970, с. 305).
- *I have heard that you sent Maester Coleman away* (Martin George, 1996, с. 220).

Отже, узгодження часів грає важливу роль в англійській мові, але з аналізу також видно, що у деяких випадках, головна і підрядна частини речення можуть бути не узгодженими.

2.1.3. Умовний спосіб у передачі майбутньої дії. Умовний спосіб (Subjunctive Mood) – виражає дію нереальну, але можливу, передбачувану або бажану за допомогою форм смислового дієслова, а також суб'єктивне ставлення мовця до такої дії чи стану. Дієслово в умовному способі допомагає передати вигадані сценарії, гіпотетичні припущення, твердження, що суперечать

дійсності, побажання чи прохання (Верба, 1997, с. 57). Умовний спосіб утворюється за допомогою форми **Subjunctive I** або **Subjunctive II**.

Умовний спосіб теперішнього часу (Present Subjunctive) вказує на умовну дію, стосовно теперішнього або **майбутнього** часу. Умовний спосіб теперішнього часу має таку саму форму, як і інфінітив; тому Present Subjunctive від *to be* є *be* для всіх осіб, а усі інші дієслова такі самі, як і в теперішньому часі, за винятком того, що *-s* не додається для третьої особи однини (Thomson, Martinet, 1980, с. 181).

- *It was not necessary that he be your friend* (Puzo, 1969, с. 10).
- *I suggest you call your wife right now* (Hailey, 1968, с. 72).

The Present Subjunctive також вживається у сталих виразах.

- *God forbid (she should take a cab)* (Penzler, 2010, с. 130).

Умовний спосіб минулого часу (Past Subjunctive) використовується доволі часто в сучасній англійській мові та стосується не лише нереальної дії в минулому, але й нереальних умов у теперішньому та майбутньому часах (Marian, 2018, с.1). Наприклад:

- *I wish she were here now* (Hemingway, 1929, с. 29).
- *It would be different if Liz were still alive* (Cronin, 2010, с. 38).

Умовний спосіб часто зустрічається в складних реченнях. У таких реченнях використовується форма **Subjunctive II** (утворюється за допомогою допоміжних дієслів) або ж Past Subjunctive (*were* від дієслова *to be*) (Верба, 1997, с. 59). Умовний спосіб використовується для передачі нереальної умови в підрядному реченні, або ж нереального наслідку в головній частині складнопідрядного речення.

- *What would Septa Mordane say if she knew you were playing with swords?* (Martin George, 1996, с. 108).

Для вираження нереальної умови в теперішньому або майбутньому часі часто використовуються конструкції *were* + *to-infinitive* або ж допоміжне дієслово *should* для всіх осіб множини та однини.

“I should not be surprised,” said Darcy, “if he were to give it up as soon as any eligible purchase offers” (Austen, 1813, с. 147).

Умовний спосіб використовується в підрядних реченнях цілі. Коли підрядне речення цілі вживається зі сполучниками *that, so that, in order that*, тоді використовуємо *may (might)*, якщо дія в головному реченні стосується теперішнього або майбутнього часу, або ж тільки *might*, якщо дія стосується минулого часу (Верба, 1997, с. 59). **May та might** також можуть виражати відтінок модальності: можливість виконання певної дії. Іноді також зустрічається використання допоміжного дієслова *should*.

“You have been brought here before the Council of Magical Law,” he said clearly, “so that we may pass judgement on you, for a crime so heinous” (Rowling, 2000, с. 329).

Коли підрядне речення цілі використовується зі сполучником *lest* (щоб не), в такому випадку, використовується допоміжне дієслово ***should***. Оскільки, сполучник *lest* має заперечне значення, то після нього дієслово в заперечній формі не вживається.

- *She looked at her father to entreat his interference, lest Mary should be singing all night* (Austen, 1813, с. 76).

Умовний спосіб також використовується в підрядних реченнях (нереальної) дії зі сполучниками *though* (навіть якщо), *although* (хоча), *however* (хоча, хоч як би), *no matter* (не важливо як), *whatever* (що б не) *тощо*. В більшості випадків в таких реченнях використовується допоміжне дієслово *may (might)*.

- *It makes this place rather unsuitable for offices, whatever other advantages it might offer* (Kafka, 1925, с. 60).

Якщо дія в підрядному реченні відбулася раніше за дію в головній частині, у такому випадку, в підрядному реченні використовується *may (might)* з формою доконаного інфінітиву смислового дієслова.

- *Her gallant prince would never hurt her father, no matter what he might have done* (Martin George, 1996, с. 428).
- *Whatever else Annie might have thought about her daughter, she would always appreciate what she had done for her* (Cole, 2006, с. 184).

Отже, **умовний спосіб** використовується в простих, складнопідрядних і складних реченнях, щоб представити дію як нереальну, яка відбулася б (мала місце) за певних умов, виражених чи неявних.

2.2. Модальні слова та вирази та їх значимість у позначенні майбутності в англійській мові

Модальні дієслова (modal verbs) в англійській мові – це вид дієслів, які означають ставлення мовця до дії, а також завжди використовуються з іншими дієсловами. Модальні дієслова в англійській мові виражають можливість, здатність, намір, необхідність (Хоролець, 2023, с. 1). Серед модальних дієслів розрізняють такі:

- Модальні дієслова: *can, could, must, should, will, would, may, might, shall*;
- Наполовину модальні дієслова: *dare, need, ought to*;
- Дієслова з модальними значеннями (еквіваленти модальних дієслів): *have to, to be to* (Верба, 1997, с.69).

Модальні дієслова використовуються у теперішньому часі, часто з натяком на майбутнє. Варто розглянути окремі модальні дієслова, які допомагають виразити майбутність:

Дієслово **may** застосовується, щоб дати або попросити **дозвіл** (Thomson, Martinet, 1980, с. 90). Наприклад:

- *Thank you. You may go* (Martin George, 1996, с. 140).
- *May I ask a question?* (Grisham, 1991, с. 6).

Сказати, що **можливо** щось **станеться у майбутньому**:

- *There may be trouble* (Puzo, 1969, с. 135).
- *He may someday be the Premier of Italy* (Puzo, 1984, с. 232).

Might можна використовувати в кількох значеннях. (Thomson, Martinet, 1980, с. 92). Дія може статися, але **впевненості** у цьому зовсім **немає**: *We don't know what his behaviour might be like when he wakes up* (Rowling, 2005, с. 552). Якщо замість *might*, використати *may*, то дія матиме більшу імовірність, а отже ми будемо вважати, що вона рано чи пізно станеться. Минула форма дієслова *may* у непрякій мові:

- *Your brother said he might drop around later* (Hailey, 1968, с. 89).

Модальне дієслово **should** використовується для того, аби дати пораду, тобто виразити думку людини про те, що варто зробити за певних обставин: - *I think they should keep it in the old wizarding families* (Rowling J.K., 1997, с. 72).

"I think we should pull out," Voyles said (Grisham, 1984, с. 433).

Ought to – більш офіційний синонім слова *should*, але використовується не так часто та в основному у британському варіанті англійської мови (Thomson, Martinet, 1980, с. 99). Також, дієслово *ought to* може використовуватися в значенні, близькому до *must*, але мова тоді вже йтиме про моральний обов'язок:

- *Dumbledore ought to know* (Rowling, 2003, с. 134).

Фраза **be to** набуває модальності у випадках, коли ми говоримо про те, що дію необхідно виконати згідно з певними правилами.

- *... and some of his servants are to be in the house by the end of the week* (Austen, 1813, с. 4).

У негативних реченнях ця фраза виражає заборону:

- *You are not to steal food from the fridge* (Rowling, 2003, с. 47).

Модальне дієслово **shall** нечасто використовується в сучасній англійській мові. У формальному контексті воно виражає зобов'язання (Thomson, Martinet, 1980, с. 206). Наприклад:

- *The Watch shall escort you as far as Winterfell* (Martin George, 1996, с. 182).

У питаннях висловлюємо пропозицію щось зробити:

- *Shall we order?* (Shaw, 1952, с. 183).

Дієслово *will* – також є модальним і може використовуватися для розмови про майбутні дії. **Would** – застосовується для демонстрації чогось очікуваного:

- *I thought my wife would be proud of me* (Puzo, 1978, с. 81).

Отже, за допомогою модальних дієслів можна виразити варіативні ставлення мовця до то чи іншої дії.

2.3. Прислівники часу та їх вживання для репрезентації майбутньої дії в англійській мові

Прислівники часу повідомляють нам, коли відбулася дія, а також як довго та як часто. Прислівники часу є незмінними. Вони надзвичайно поширені в англійській мові. Прислівники часу займають стандартні позиції в реченні залежно від того, що нам говорить прислівник часу.

Прислівники часу в англійській мові, як правило, ставляться перед смисловим дієсловом, після дієслова-зв'язки *to be*, а у складених дієслівних формах після першого допоміжного або модального дієслова. Але в науковій літературі часто прислівники часу розміщуються після другого і навіть після третього дієслова у складених дієслівних формах (Корольов, 2014, с. 8).

Розміщення прислівника, який повідомляє нам, коли в кінці речення, є нейтральною позицією, але ці прислівники можна поставити в інші позиції, щоб зробити інший акцент. Усі прислівники, які повідомляють нам про час, можна поставити на початку речення, щоб підкреслити елемент часу. Деякі також можна поставити перед основним дієсловом у офіційному письмі, тоді як інші не можуть займати цю позицію (Harper, Brown, 1910, с. 5).

Щоб виразити майбутнє, ми використовуємо такі прислівники часу: *soon, then, next week/month/year, in 2 days, tomorrow, the day after tomorrow* та ін.:

- *I expect to get a letter from him tomorrow* (Maugham, 1915, с. 86).
- *“It will be her turn soon to be teased,” said Miss Lucas* (Austen, 1813, с. 13).

Використовуючи прислівники часу в реченні, ми даємо чітко зрозуміти коли відбудеться дія в майбутньому, як довго цього чекати і за якої умови це станеться.

Висновки до Розділу 2

Майбутність у сучасній англійській мові виражається різними способами, залежно від контексту та задуму автора.

Одним із способів вираження майбутності в тексті є використання **дієслів майбутнього часу**. Дієслово в умовному способі допомагає передати вигадані сценарії, передбачувані, бажані дії, гіпотетичні припущення, твердження, що суперечать дійсності, побажання чи прохання.

Окрім цього, майбутність можна виразити за допомогою **модальних дієслів**, що демонструють можливість, намір, здатність або необхідність, а також за допомогою прислівників часу або фраз.

Основні часи, що позначають майбутню дію: Future Simple, Future Continuous, Future Perfect, Future Perfect Continuous. Серед інших способів вираження майбутності варто зазначити: Present Simple, Present Continuous, використання “going to” та ін.

Категорія часу є відображенням часу як форми існування матерії. Дія може збігатися з моментом мовлення, передувати йому або бути запланованою, або передбачуваною після моменту мовлення.

РОЗДІЛ 3. ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ МАЙБУТНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ, ЇХ ОЗНАКИ

3.1. Дієслова та їх роль у позначення майбутності в українській мові, їх формальні відмінності

Дієслова є центральним елементом у вираженні часо-просторових відношень та належать до категорійних засобів, що передають значення, співвідносні зі структурою та системою відповідних понять. Багато дослідників вважають дієслово центральною частиною мови, оскільки воно є семантичним ядром речення (Бачишина, 2016, с. 35).

Є три форми майбутнього часу: майбутній **простий** доконаного виду (*напишу, скажу, прийду*); майбутній **складний** недоконаного виду (*писатиму, казатиму, ходитиму*); майбутній **складений** недоконаного виду (*буду писати, буду казати, буду ходити*) (Бевзенко, 1978, с. 329).

Складний і складений майбутні часи мають однакове значення. Їх часто вживають в одному контексті аби уникнути одноманітності: - *Україно! Доки жити буду, доти відкриватиму тебе* (Симоненко, 1962, с. 104).

Простий майбутній час утворюється за допомогою дієслів **доконаного виду** через особові закінчення, які співпадають із закінченнями дієслів теперішнього часу: *піти - пишу, пишеш, пише; пишемо, пишете, пишуть*.

Складний майбутній час утворюється за допомогою додавання особових форм дієслова до неозначеної форми дієслова **недоконаного виду**: *йтиму, йтимеш, йтимуть* (Ющук, 2013, с.8). У складному майбутньому часі завжди присутній суфікс майбутнього часу *-м-*. Цей суфікс є залишком архаїчного допоміжного дієслова *имати(мати)*. До суфікса *-м-* додаються особові флексії і в рівні розвитку сучасної мови *-му, -меш, -ме, -мемо, -мете, -муть* (включаючи суфікс *-и-*) сприймаються як закінчення. Також, у складному майбутньому часі перед *-му, -меш, -муть* завжди пишеться *и*: *розмовлятиму, знатимеш, радітиму, вчитимете, вважатимуть*.

Складений майбутній час утворюється за допомогою поєднання особових форм дієслова *бути* з неозначеною формою дієслова **недоконаного виду**: *буду*

йти, будеш йти, будемо йти. Дієслово бути змінюється як дієслово першої дієвідміни.

Отже, ці три основні форми дієслова грають важливу роль у позначенні майбутності в українській мові.

3.2. Модальні слова та вирази та їх значимість у позначенні майбутності

Модальність – це функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності і мовця до змісту висловлювання (Горпинич, 2004, с. 241).

Під терміном модальність варто розуміти дві граматичні величини: 1) модальність як надкатегорію, план мовного змісту якої має найвищий вияв абстрактності і якій властиві своєрідні форми вираження та внутрішнє спеціалізоване структурування; 2) модальність як категорію, тобто складник надкатегорії модальності з менш абстрактним категорійним значенням та своєрідними формальними показниками, а також сукупністю грамем – підпорядкованих, ієрархічно нижчих мовних одиниць (Костусяк, 2011, с. 40).

Модальність в українській мові як і в англійській, показує можливість, здатність чогось бути або статися, потребу, обов'язок, заборону, прохання, дозвіл. Модальні слова передають суб'єктивне ставлення мовця до висловлювання, виражають оцінку мовця, допомагають відтворити зв'язок інформації в реченні з дійсністю (Looilen, 2017, с. 1).

Категоріальне значення формується на основі значної кількості модальних значень і відтінків, які поділяються на дві групи: зі **стверджувальною** семантикою та з **гіпотетичною** (непередбачуваною) семантикою. Ці дві групи у свою чергу діляться на такі семантичні розряди:

а) слова, що вказують на **вірогідність** висловлювання: слова, що виражають впевненість (*безперечно, безумовно, справді, зрозуміло, без сумніву, природно, правда, звичайно*), слова, що виражають невпевненість щодо вірогідності повідомлюваного (*напевно, очевидно, либонь, певно, можливо, може, мабуть*),

б) слова, що вказують на **джерело думки** чи повідомлення (*кажуть, мовляв, чую, бачу, чутно, по-моєму, за словами, на думку, як кажуть, на мій погляд, як на мене*),

в) слова, що виражають **емоції мовця** щодо змісту висловленого (*ясна річ, на щастя, на радість, на жаль, на біду, на диво, шкода*),

г) слова, що виражають **звертання до співрозмовника** (*погодьтесь, дозвольте, бачите, зверніть увагу, прошу вас, чуєте, повірте, бачили*),

г) слова, що вказують на **чужі висловлювання і їхню оцінку** (*буквально, так би мовити, так звані*),

д) слова, що виражають **послідовність**, порядок думок (*по-перше, по-друге*),

е) слова, що виражають **наслідок**, висновок, зв'язок з попереднім висловлюванням (*навпаки, отож, отже, взагалі, словом, значить, виходить*) (Горпинич, 2004, с. 244).

У реченні модальні слова часто використовуються як **вставні слова**. Модальні слова мають здатність виражати не тільки **логіко-семантичні**, а й **емоційно-експресивні** відтінки. Воно виступає як припущення про відповідність висловлюваної реальній дійсності або сумнів щодо неї і характеризується некатегоризованістю, проблематичністю. Вибір тих чи інших модальних слів мовцем залежить від їхньої здатності висловити необхідний ступінь впевненості в конкретній ситуації.

Значимість модальних слів полягає у тому, що за допомогою них можна виразити не тільки теперішню чи минулу дію, а й майбутню, з певним емоційним відтінком: з впевненістю або навпаки, з невпевненістю, непередбачуваністю тощо. Наприклад:

- *Можливо, знову заgrimлять гармати* (Симоненко, 1955, с. 21).

- *Здається, скоро будуть сильні морози* (Сосюра, 1926, с 98).

- *Можє, квіти зійдуть і настане, ще й для мене весела весна* (Українка, 1890, с. 74).

Отже, модальні слова є повноцінними словами, яким притаманна власна номінативна функція.

3.3. Прислівники часу та їх вживання для репрезентації майбутньої дії в українській мові

Однією з функцій прислівників є **передача часової семантики**.

Прислівники часу за І. Вихованцем можна поєднати у три групи:

- прислівники, що вказують, **коли відбувається дія, процес, стан**: *влітку, вдень*, тощо;
- прислівники, які визначають **вихідну межу часу**: *зранку, змолоду*, тощо;
- прислівники, які визначають **кінцеву межу часу**: *повік, навіки* (Вихованець, 2004, с. 306-307).

За А. Висоцьким, семантична група обставинних прислівників часу більша за групу обставинних прислівників місця та напрямку, оскільки вони постали внаслідок адвербіалізації форм різних частин мови. Учений запропонував їх розподілити за точкою часового відліку, оскільки, в реченні прислівники часу передають часові семантико-синтаксичні відношення (Висоцький, 2013, с. 55-64).

Для прислівників із часовою семантикою А. Габай пропонує таку класифікацію:

- прислівники–локалізатори дії: *вже, вдень, взимку, колись*;
- прислівники межі дії; семантично вони становлять три групи:
 - а) виражають час, з якого починається дія: *віддавна, відколи*;
 - б) виражають межі дії стосовно її кінця: *донині, доки*;
 - в) виражають час, коли відбувається дія: *вічно, тимчасово*;
- перспективно- та частотно-часові прислівники: *знову, інколи, назаважше, пізніше, щовесни* (Габай, 2011, с. 178).

Часове значення можуть виражати деякі **обставинні прислівники місця**:

- *Ти думав, як зодягся по-козацькому та пістоль за пояс, то уже й козак? Еге, наберись козацького хисту поперед!* (Васильченко, 1960, с. 18);
- *І тут він подумав, що ці птахи вилітають з осені його душі* (Лис, 2009, с. 34).

Перспективні прислівники позначають **майбутнє**, а також співвідношення подій у часі. Однак, сюди зараховуються лише ті одиниці, які й

поза контекстом мають відповідне значення: *невдовзі, недавно, незабаром, потім, раніше, спершу* тощо (Бачишина, 2016, с. 145):

- *Він [...] цмулив воду, роздуваючи щоки; невдовзі вони стали схожі на два аеростати, які ось-ось мають злетіти...* (Дрозд, 1974, с. 65).

Певні одиниці, що мають позаконтекстне значення теперішнього чи минулого часу в реченні можуть набувати майбутнього значення (*зараз, колись*):

- *Я зараз допоможу, – сказав Володимир* (Шевчук, 1983, с. 12).
- *Але почнемо з малого, можливо, тим колись відкриємо і велике* (Земляк, 1971, с. 18)

Окремі одиниці виражають відтінок способу дії (*скоро, спершу*): - *Скоро Стрижень знову розлігся між звичних берегів...* (Дрозд, 1974, с. 66); - *Треба було зайти спершу до мене! — відрізала жінка* (Шевчук, 1983, с. 13). Таким чином, прислівники передають різні темпоральні значення, що допомагає розрізнити і виокремити час дії.

Висновки до Розділу 3

Майбутність у сучасній українській мові можна виразити багатьма способами. Наприклад, за допомогою **дієслів майбутнього часу**. Існують дієслова простого, складного і складеного майбутнього часу. Складна і складена форми майбутнього часу творяться тільки від дієслів недоконаного виду. Обидві ці форми майбутнього часу семантично тотожні.

Як і в англійській мові, майбутність в українській можна виразити за допомогою **модальних слів**, які показують можливість, здатність чогось бути або статися, потребу, обов'язок, заборону, прохання, дозвіл. Модальні слова передають суб'єктивне ставлення мовця до висловлювання і виражають оцінку мовця до сказаного. Значимість модальних слів полягає у тому, що майбутня дія виражається з певним емоційним відтінком: з впевненістю, непередбачуваністю тощо.

Також, **прислівники** із часовою семантикою передають різні типи темпоральних значень: локалізують дію на темпоральній осі, позначають межі

дії, перспективу та частотність, і спосіб протікання дії, а тому активно використовуються для позначення майбутності.

Отже, видно, що виразити майбутню дію можна не лише майбутньою структурою, а й багатьма іншими засобами. Деякі з них не впливають на значення, тобто не змінюють його і є абсолютно рівноцінними, у той час як інші, можуть змінити відтінок значення.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Майбутність тісно пов'язана з ідеєю часу, а також пояснює його природу існування, причинність і спрямованість. Існує безліч засобів вираження майбутності і рідко трапляється таке, що в мові відсутні граматичні засоби придатні для цього.

Більшість мов мають принаймні один або кілька граматичних засобів. **Англійська мова** має різні структури для вираження майбутнього часу. Основу вибору тої чи іншої структури складає рівень нашої впевненості у тому, чи відбудеться подія. Важливо пам'ятати, що ми виражаємо більше, ніж просто час дії чи події. Будь-який «майбутній» час завжди буде стосуватися часу «пізніше, ніж зараз», але він також може виражати наше ставлення до майбутньої події.

Одним із способів вираження майбутності в сучасній англійській мові є використання дієслів майбутнього часу. Дієслово в умовному способі допомагає передати вигадані сценарії, передбачувані, бажані дії, гіпотетичні припущення, твердження, що суперечать дійсності, побажання чи прохання.

Окрім цього, майбутність можна виразити за допомогою модальних дієслів, що демонструють можливість, намір, здатність або необхідність, а також за допомогою прислівників часу або фраз.

Основні часи, що позначають майбутню дію: Future Simple, Future Continuous, Future Perfect, Future Perfect Continuous. Серед інших способів вираження майбутності варто зазначити: Present Simple, Present Continuous, використання “going” та ін.

Зазвичай правила, щодо узгодження часів часто використовуються для утворення непрямої мови. В українській мові ці правила не працюють, тому англійські речення перекладаються за нормами української мови і часто не зберігають узгодження.

В українській мові є три групи дієслів майбутнього часу: дієслова простого майбутнього часу, складного майбутнього часу та складеного майбутнього часу. Дієслова складного майбутнього часу роблять українську мову унікальною, адже така форма дієслова не використовується в інших

слов'янських мовах. Українська мова також використовує модальні слова для вираження майбутнього. Модальні слова характеризуються здатністю виражати не тільки логіко-семантичні, а й емоційно-експресивні відтінки.

Також, прислівники часу передають різні типи темпоральних значень: локалізують дію на темпоральній осі, позначають межі дії, перспективу та частотність, і спосіб протікання дії, а тому активно використовуються для позначення майбутності.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, майбутність можна розуміти як тип часового простору, що стосується майбутніх подій. Також, це стосується тимчасової сфери, яка виходить за межі теперішнього моменту та охоплює всі потенційні результати, які можуть з'явитися в найближчий час.

РЕЗЮМЕ

The research in “Ways of expressing futurity in the Modern English and Ukrainian languages” presents the analysis of the means of expressing future tense in English and Ukrainian languages. The structure of the work is determined by the general concept and tasks of research in the form of a term paper of the 3rd year. The work consists of an introduction, three chapters, a general conclusion, a summary, and a list of used sources.

In **the first chapter**, the theoretical foundations of the study of the future are specified and attention is focused on the linguistic means of its expression.

The second chapter outlines the specifics of means of expressing the future in modern English, their essence and signs, and examples are given.

In **the third chapter**, the peculiarities of means of expressing the future in the modern Ukrainian language, their essence and signs were indicated, and examples were also given.

Key words: the future, time, tense-aspect forms, modal verbs, adverbs, contrasting.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антоненко, І. І. (2014). Комунікативний дискурс та його різновиди. Київ: НТУУ «КПІ».
2. Баранова, С. В. (2011). Практикум з порівняльної граматики англійської та української мов. Суми: СумДУ.
3. Барчук, В. М. (2011). Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис. Івано-Франківськ: Сімик.
4. Бачишина, О. Б. (2016). Мовне вираження часу та простору в українській химерній прозі. Львів.
5. Бачишина, О. Б. (2014). Семантика часу і простору: особливості, стан та проблеми дослідження в українському мовознавстві. Львів.
6. Бевзенко, С. П., Грищенко, А. П., Лукінова, Т. Д. (1978). Історія української мови. Морфологія. Київ: Наук. Думка.
7. Білецька, Т. О. (2017). Актуалізація категорії дейксису у гіпертексті. Київ.
8. Бойд, К. (2021). Майбутній час в англійській мові. Режим доступу: <https://www.britishcouncil.org.ua/blog/the-future-in-english>
9. Верба, Г. В., Верба, Л. Г. (1997). Граматика сучасної англійської мови. Довідник.; Київ.
10. Вербиненко, Ю. І. (2016). До питання про визначення дискурсивних одиниць. Вісник ОНУ. Сер.: Філологія. Т. 21, вип. 2 (14).
11. Висоцький, А. В. (2013). Синтаксична сфера прислівника в українській мові. –К: Видавничий дім Дмитра Бураго.
12. Вихованець, І. Р., Городенська, К. Г. (2004). Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари.
13. Габай, А. Ю. (2011). Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго.
14. Габінет, М. Ю. (2021). Категорія часу (tense) в сучасній англійській мові та засоби її вираження. Острог.
15. Гладуш, Н. Ф., Павлюк Н.В. (2019). Порівняльна граматика: теорія і практика. Київ. ун-т. ім. Б. Грінченка; Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.».

16. Горбатенко, В. (2004). „Аналіз майбутнього” та його роль в управлінні соціально-політичними процесами.
17. Горпинич, В. О. (2004). Морфологія української мови.
18. Гошилик, Н. С. (2010). Циклічність концепту час. Івано-Франківськ.
19. Корольов, Б. І., Невмержицький, О. А., Прохур, Ю. З., Скиба, Ю. А., Тітаренко, Н. Ю., Ярошенко, О. Г. (2014). Електронний українсько-англійський словник-розмовник з науково-дослідницької діяльності.
20. Костусяк, Н. М. (2011). Структура Граматичної Надкатегорії Модальності. Наук. часопис НТУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 10. Київ.
21. Причепій, Є. М. (2007). Філософія. К. : Академвидав.
22. Стеблінова, К. В. (2022). Синтаксичні особливості наукового дискурсу української мови порівняно з англійською. ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв.
23. Хоролець, Т. (2023). Модальні дієслова в англійській: все про їх використання на простих прикладах. Retrived from: <https://cambridge.ua/uk/blog/all-about-modal-verbs/>
24. Зубков, М. Г. (2004). Українська мова: Універсальний довідник. 3-тє вид., випр. й доп. Х.: ВД «ШКОЛА».
25. Ющук, І. П. (2013). Логічна структура дієслівних словоформ. КНУ ім. Т. Г. Шевченка. Київ.
26. Bybee, J. L. (1994). The evolution of grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world. Chicago: The University of Chicago Press.
27. Chalker, S. (1984). Current English Grammar.
28. Harper, C., Brown, E. (1910). Time and tense in English.
29. Harris, Z. (1952). Discourse analysis. Language.
30. Haspelman, M. (1997). From space to time: Temporal adverbials in the World's languages.
31. Hornstein, N. (1990). As Time Goes by: Tense and Universal Grammar.
32. Looilen, M. (2017). Can, may and need: Modality in Ukrainian. Retrieved from: <https://www.speakua.com/can-may-and-need-modality-in-ukrainian/>

33. Lyons, J. (1968). Introduction to Theoretical Linguistics. London: Cambridge University Press.
34. Marian, J. (2018). “Wish” + “would” - subjunctive of a future action in English. Retrived from: <https://jakubmarian.com/wish-would-subjunctive-of-a-future-action-in-english/>
35. Pálka, A. (2015). The notion of future tense in English. Brno.
36. Dahl, O., Velupillai, V. (2014). The World Atlas of Language Structures Online. Chapter The Future Tense. Retrived from: <https://wals.info/chapter/67>
37. Thomson, A. J., Martinet, A. V. (1980). A Practical English Grammar.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Austen, J. (1813). “Pride and Prejudice”. London: Spottiswoodes and Shaw, New-street-Square.

2. Calcaterra, R. (2013). "Etched in Sand". New York: HarperCollins Publishers.
3. Cole, M. (2006). "Close". London: Headline.
4. Cronin, J. (2010). "The Passage". New York: Random House, Inc.
5. Grisham, J. (1991). "The Firm". New York: Random House, Inc.
6. Grisham, J. (2006). "The Innocent Man". New York: Random House, Inc.
7. Hailey, A. (1968). "Airport". New York: Open Road Media.
8. Hemingway, E. (1929). "A farewell to arms". New York: Charles Scribner's Sons.
9. Hemingway, E. (1970). "Islands in the Stream". New York: Charles Scribner's Sons.
10. Ishiguro, K. (2005). "Never Let Me Go". London: Faber and Faber.
11. Martin George, R.R. (1996). "A Game of Thrones". New York: HarperCollins Publishers.
12. Maugham, W.S. (1915). "Of Human Bondage". New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
13. Maugham, W.S. (1925). "The Painted Veil". New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
14. Maugham, W.S. (1937). "Theatre". New York: Knopf Doubleday Publishing Group.
15. Meyer, S. (2005). "Twilight". New York: Little, Brown and Company.
16. Puzo, M. (1984). "The Sicilian". New York: Random House, Inc.
17. Puzo, M. (1969). "The Godfather". New York: G. C. Putnam's Sons.
18. Puzo, M. (1978). "Fools die". New York: Random House, Inc.
19. Ralston, A. (2004). "Between a Rock and a Hard Place". New York: Atria Books.
20. Rowling, J.K. (2000). "Harry Potter and the Goblet of Fire". New York: Scholastic, Inc.
21. Rowling, J.K. (2003). "Harry Potter and the Order of the Phoenix". New York: Scholastic, Inc.
22. Rowling, J.K. (2005). "Harry Potter and the Half-Blood Prince". New York: Scholastic, Inc.
23. Rowling, J.K. (1997). "Harry Potter and the Philosopher's Stone". New York: Scholastic, Inc.

24. Salinger, J.D. (1951). "The Catcher in the Rye". Kingsport, Tennessee: Kingsport Press, Inc.
25. Shaw, I. (1975). "Nightwork". New York: Delacorte Press.
26. Stevenson, R.L. (1886). "Kidnapped". London: Cassell and Company Ltd.
27. Васильченко, С. (1960). «Кармелюк». – Київ: Дитвидав УРСР.
28. Дрозд, В. (1974). «Ірій». Харків: «Фоліо».
29. Земляк, В. (1974). «Лебедина згряя». Харків: «Фоліо».
30. Лис, В. (2009). «Острів Сильвестра». Харків: «Фоліо».
31. Симоненко, В. (1962). «Гей, нові Колумби й Магеллани» : збірка «Берег Чекань». Мюнхен: «Сучасність».
32. Симоненко, В. (1955). «Можливо, знову заgrimлять гармати» : збірка «Тиша і Грім».
33. Сосюра, В. (1926). «Третя рота». Київ: Радянський письменник.
34. Українка, Л. (1890). «Contra spem spero!» : збірка «На крилах пісень». Львів.
35. Шевчук, В. (1983). «Дім на горі».